

- *Про стратегічні напрями діяльності з перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему після введення в експлуатацію нового безпечного конфайнменту (доповідач — член-кореспондент НАН України А.В. Носовський)*
- *Академік Д.М. Гродзинський — видатний радіобіолог, педагог, громадський діяч (доповідач — академік НААН України І.М. Гудков)*
- *Про нагородження відзнаками НАН України та Почесними грамотами НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (доповідач — академік НАН України В.Л. Богданов)*
- *Кадрові та поточні питання*

## ІЗ ЗАЛИ ЗАСІДАНЬ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ 16 травня 2018 року

---

На засіданні Президії Національної академії наук України 16 травня 2018 р. члени Президії НАН України та запрошені за-слухали наукову доповідь директора Інституту проблем безпеки атомних електростанцій НАН України члена-кореспондента НАН України **Анатолія Володимировича Носовського** про стратегічні напрями діяльності з перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему після введення в експлуатацію нового безпечного конфайнменту (докладніше див. на с. 16).

Створення нового безпечного конфайнменту (НБК) дало змогу забезпечити ізоляцію об'єкта «Укриття» від навколишнього середовища та значно знизити ризик можливого радіоактивного забруднення території. Зараз тривають роботи із введення НБК в експлуатацію, завершення яких заплановано на кінець 2018 р.

Науковці НАН України від початку створення об'єкта «Укриття» здійснюють науково-технічний супровід робіт з його перетворення на екологічно безпечну систему. За ініціативою Чорнобильської АЕС Інститутом проблем безпеки атомних електростанцій НАН України спільно з Державним науково-дослідним інститутом будівельних конструкцій Мінрегіонбуду України було розроблено і нині реалізується Програма науково-технічного супроводу на етапах введення в експлуатацію та експлуатації нового безпечного конфайнменту об'єкта «Укриття», підтримана постановою Президії НАН України від 08.02.2017 № 23.

Згідно з рекомендаціями МАГАТЕ, зняття з експлуатації об'єкта «Укриття» може відбутися лише тоді, коли паливовмісні матеріали (ПВМ), серед яких багато довгоіснуючих радіоактивних матеріалів, буде переведено в ядерно безпечний стан та поставлено на контрольоване зберігання. Однак на сьогодні чимало проблем з вилучення ПВМ та їх зберігання залишаються невіршеними.



Доповідь члена-кореспондента НАН України Анатолія Володимировича Носовського

Насамперед необхідно провести роботи з демонтажу будівельних конструкцій об'єкта «Укриття», термін експлуатації яких закінчується у 2023 р. Аналіз різних варіантів виконання таких робіт свідчить, що найбільш прийнятним є поетапне вилучення ПВМ з подальшим зняттям об'єкта «Укриття» з експлуатації, що передбачає вилучення небезпечних скупчень ПВМ протягом життєвого циклу НБК.

До початку робіт з вилучення ПВМ необхідно розробити основні технологічні рішення та проекти виконання таких робіт. Це стосується контейнеризації ПВМ, організації функціонування дистанційно керованого робототехнічного обладнання, створення інфраструктури поводження з ПВМ, будівництва майданчика для тимчасового зберігання ПВМ, розроблення парку контейнерів для них тощо.

В обговоренні доповіді взяли участь академік НАН України Б.Є. Патон, перший віцепрезидент НАН України академік НАН України А.Г. Наумовець, директор Державного підприємства «Державний науково-технічний центр з ядерної та радіаційної безпеки» Держатомрегулювання України та НАН України І.А. Шевченко, начальник відділу з питань Чорнобильської АЕС та поводження з відпрацьованим ядерним паливом Державного агентства України з управління зоною відчуження

М.О. Вербило, начальник відділу стратегічного планування Державного спеціалізованого підприємства «Чорнобильська АЕС» Д.А. Стельмах, директор Державної установи «Науково-інженерний центр радіогідроекологічних полігонних досліджень НАН України» академік НАН України В.М. Шестопалов, академік-секретар Відділення фізико-технічних проблем енергетики НАН України, директор Інституту електродинаміки НАН України академік НАН України О.В. Кириленко, голова Північно-Східного наукового центру НАН України та МОН України, генеральний директор Державної наукової установи «Науково-технологічний комплекс «Інститут монокристалів» НАН України» академік НАН України В.П. Семиноженко, директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України академік НАН України Я.С. Яцків, академік-секретар Відділення хімії НАН України, директор Інституту хімії поверхні ім. О.О. Чуйка НАН України академік НАН України М.Т. Картель.

Президія НАН України зазначила, що створення НБК є лише початковим етапом вирішення важливих для України та світу екологічних проблем знятої з експлуатації ЧАЕС. З метою перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему можна визначити такі стратегічні напрями діяльності після введення НБК в експлуатацію:

- контроль і прогноз стану ПВМ;
- дослідження та обґрунтування рівня ядерної безпеки скупчень ПВМ;
- розроблення технологій та проектів виконання робіт з демонтажу будівельних конструкцій;
- розроблення технологій та проектів виконання робіт з вилучення та контейнеризації ПВМ;
- розроблення дистанційно керованих комплексів;
- створення інфраструктури щодо поводження з ПВМ та радіоактивними відходами (РАВ);
- розроблення низьковідходних технологій дезактивації;
- розроблення та створення парку контейнерів для ПВМ;

• вилучення та подальше поводження з ПВМ і РАВ.

Кожен з перерахованих стратегічних напрямів передбачає значний обсяг досліджень, експериментів, розроблення аналітичних моделей і методів, проведення розрахунків. Така діяльність неможлива без кваліфікованого науково-технічного супроводу наукових установ НАН України, які мають сучасні наукові напрацювання, а також висококваліфікованих фахівців, готових надати всебічну допомогу для успішного вирішення цієї проблеми.

\* \* \*

Далі учасники засідання заслухали наукову доповідь завідувача кафедри радіобіології та радіоекології Національного університету біоресурсів і природокористування України академіка НААН України, професора **Ігоря Миколайовича Гудкова** «Академік Д.М. Гродзинський — видатний радіобіолог, педагог, громадський діяч» (докладніше див. на с. 25).

Основною сферою наукових інтересів академіка НААН України Дмитра Михайловича Гродзинського, який впродовж багатьох років очолював Національну комісію з радіаційного захисту населення України Верховної Ради України та Радіобіологічне товариство України, були радіобіологія і радіоекологія, зокрема дослідження репараційних процесів в опроміненій клітині, механізмів протипроменевого захисту за дії малих доз іонізуючих випромінювань та віддалені ефекти опромінення.

Особливої актуальності його роботи набули після аварії на ЧАЕС. Від перших днів після катастрофи учений почав досліджувати її радіобіологічні та радіоекологічні наслідки, вивчати вплив пролонгованого опромінення з малою інтенсивністю на біоту. За 32 роки, що минули з часу аварії на ЧАЕС, академік Д.М. Гродзинський та його учні й послідовники отримали вагомні наукові дані. Зокрема, виявлено паралель у реакціях людини на хронічне опромінення з ефектами, що спостерігалися у біоти в зоні радіаційного впливу. Встановлено, що універсальною популяційною відповіддю на збільшення рівня хронічного опромінення



Доповідь академіка НААН України Ігоря Миколайовича Гудкова

у рослин, тварин і людини є стійке зниження репродуктивного потенціалу. Відзначено розширення діапазону мінливості всіх показників життєздатності насіння рослин, підвищення його мутабільності. Показано немонотонний характер зміни рівнів ряду цитогенетичних порушень, безпосередньо пов'язаних з хромосомними uszkodженнями. Розкрито вплив хронічного опромінення на судинну патологію людини і тварин.

Доведено, що за тестом цитогенетичних аномалій ушкоджувальна дія хронічного опромінення з низькою інтенсивністю значно вища, ніж гострого опромінення. На забруднених радіонуклідами територіях України у всіх природних популяціях такого відносно радіорезистентного виду, як дрозофіла, виявлено ефект дестабілізації геному внаслідок активізації мобільних елементів, підвищення частоти рецесивних мутацій.

За результатами 14-річного обстеження дітей, які мешкали на забруднених радіонуклідами територіях, було виявлено десятикратне збільшення рівня специфічних маркерів опромінення. Крім того, внаслідок підвищення кількості хромосомних аберацій і малих тератогенних ефектів у дітей істотно зросла частота послідовного розвитку ліпопероксидного стресу, пов'язаного з дефіцитом незамін-

них біооксидантів — вітамінів А і Е. Таке саме прогресуюче зниження вмісту антиоксидантів спостерігалось й у різних видів тварин. Встановлено, що хронічне опромінення спричинює у ссавців і птахів не лише порушення регуляції пероксидного окиснення ліпідів мембран, а й зміну метаболізму.

У виступах першого віце-президента НАН України академіка НАН України А.Г. Наумовця, завідувача відділу радіобіології Інституту ядерних досліджень НАН України доктора біологічних наук А.І. Липської, завідувача відділу біофізики і радіобіології Інституту клітинної біології та генетичної інженерії НАН України доктора біологічних наук О.П. Кравець, директора Державної установи «Науково-інженерний центр радіогідроекологічних полігонних досліджень НАН України» академіка НАН України В.М. Шестопалова, заступника академіка-секретаря Відділення загальної біології НАН України, директора Державної установи «Інститут еволюційної екології НАН України» академіка НАН України В.Г. Радченка було наголошено, що аварія на Чорнобильській АЕС позначилася на здоров'ї та житті мільйонів людей і ще багато років впливатиме на навколишнє середовище та здоров'я наших громадян. Академік Д.М. Гродзинський був одним із перших, хто оцінив катастрофічність наслідків цієї аварії для країн Європи і особливо для України. Отримані ним результати є вкрай важливими для розроблення адекватного нормування і оцінювання ризиків хронічної радіаційної дії на біоту і людину, а також забезпечення стійкого розвитку біосфери та захисту населення.

Президія НАН України підкреслила, що для подальшого дослідження ефектів хронічного опромінення організмів, впливу опромінення на здоров'я людини та розвиток біосфери необхідно об'єднати інтелектуальний потенціал науковців різних відділень НАН України та галузевих академій.

\* \* \*

Члени Президії НАН України розглянули також низку поточних питань:

- прийняли рішення про присвоєння звання «Почесний доктор Національної академії наук України» відомій білоруській письменниці українського походження, лауреату Нобелівської премії з літератури 2015 року Світлані Алексієвич за вагомий внесок у розвиток науки, суспільний прогрес, забезпечення миру, взаєморозуміння й співробітництва між народами;

- призначили директорів наукових установ по секціях фізико-технічних і математичних наук НАН України, хімічних і біологічних наук НАН України, суспільних і гуманітарних наук НАН України, а також директорів регіональних наукових центрів НАН України та МОН України;

- затвердили список молодих учених НАН України, які успішно пройшли атестацію або стали переможцями конкурсу на здобуття стипендій Президента України для молодих учених на поточні вакансії;

- підбили підсумки конкурсу установ НАН України за досягнення кращих показників у винахідницькій роботі, створенні, охороні та використанні об'єктів інтелектуальної власності та за звання «Винахідник року Національної академії наук України» в 2017 році й визначили його переможців;

- погодили часткові зміни у складі членів Бюро Відділення хімії НАН України.

\* \* \*

Крім того, Президія НАН України ухвалила низку організаційних і кадрових рішень.

#### **Затверджено:**

- доктора наук із соціальних комунікацій **Сніцарчук Лідію Віталіївну** на посаді заступника генерального директора з наукової роботи Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника;

- кандидата історичних наук **Колосовську Ольгу Михайлівну** на посаді заступника генерального директора з наукової роботи Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника.

#### **Погоджено кандидатуру:**

- доктора політичних наук **Зеленько Галини Іванівни** на посаду головного наукового співробітника Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України;

- доктора філософських наук **Самчука Зореслава Федоровича** на посаду головного наукового співробітника Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України;

- доктора історичних наук **Шаповала Юрія Івановича** на посаду головного наукового співробітника Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України;

- кандидата політичних наук **Полтавця Сергія Васильовича** на посаду завідувача відділу обслуговування інформаційними ресурсами Національної юридичної бібліотеки Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського.

**Відзнакою НАН України «За професійні здобутки» нагороджено:**

- директора Інституту надтвердих матеріалів ім. В.М. Бакуля НАН України академіка НАН України **Туркевича Володимира Зіновійовича** за багатолітню плідну наукову і науково-організаційну працю та вагомий особистий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі матеріалознавства високих тисків і технології синтезу надтвердих матеріалів;

- головного наукового співробітника Інституту історії України НАН України члена-кореспондента НАН України **Шаповала Володимира Миколайовича** за багатолітню плідну працю вченого і педагога та вагомий творчий внесок у розвитку наукових досліджень у галузі теорії держави і конституційного права;

- співробітників Північно-Східного наукового центру НАН України та МОН України — провідного наукового співробітника Науково-дослідного інституту астрономії Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, доктора фізико-математичних наук **Бельську Ірину Миколаївну**; директора Державного підприємства «Державний інститут по проектуванню підприємств коксохімічної промисловості», кандидата економічних наук **Рудика Віктора Івановича**; завідувача кафедри Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», доктора технічних наук, професора **Харченка Вячеслава Сергійовича**; відповідального секретаря журналу Functional Materials **Щербину Євгенію Володимирівну** — за значні творчі здобутки у високопрофесійній діяльності та вагомий особистий внесок у розвиток науки і освіти Північно-Східного регіону України.

**Відзнакою НАН України «За підготовку наукової зміни» нагороджено:**

- директора Інституту проблем штучного інтелекту МОН України та НАН України члена-кореспондента НАН України **Шевченка Анатолія Івановича** за багатолітню плідну творчу працю, вагомий внесок у науково-організаційній і педагогічній діяльності та значний особистий внесок у заснування і розвиток наукової школи штучного інтелекту;

- проректора з наукової роботи Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», доктора технічних наук, професора **Марченка Андрія Петровича** за значні творчі здобутки у високопрофесійній діяльності та вагомий особистий внесок

у розвиток науки і освіти Північно-Східного регіону України.

**Відзнакою НАН України «За сприяння розвитку науки» нагороджено:**

- генерал-майора медслужби, члена-кореспондента НАМН України **Луріна Ігоря Анатолійовича** за багаторічну високопрофесійну працю вченого і лікаря, вагомий особистий внесок у розроблення і впровадження інноваційних медичних технологій та активне сприяння науково-медичному забезпеченню Збройних сил і правоохоронних органів України;

- заступника голови Харківської обласної державної адміністрації **Бабічева Анатолія Валерійовича** за значні творчі здобутки у високопрофесійній діяльності та вагомий особистий внесок у розвиток науки і освіти Північно-Східного регіону України.

**Подякою НАН України відзначено:**

- Надзвичайного і Повноважного Посла Франції в Україні пані **Ізабель Дюмон** за вагомий особистий внесок у розвиток міжнародного наукового співробітництва;

- провідного наукового співробітника Інституту імпульсних процесів і технологій НАН України кандидата фізико-математичних наук **Швеця Івана Сафроновича** за багаторічну плідну наукову і науково-організаційну працю, вагомий внесок у професійній діяльності та значний особистий внесок у розвиток фундаментальних і прикладних досліджень в Інституті;

- трудовий колектив вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» за багаторічну плідну освітню діяльність, вагомий внесок у розроблення й впровадження новітніх методик і технологій у педагогічну практику, активне сприяння творчій інтеграції вищої школи і науки та з нагоди 20-річчя від дня заснування університету;

- співробітників Північно-Східного наукового центру НАН України та МОН України — президента – голову правління публічного акціонерного товариства «Хартрон», кандидата технічних наук **Вахна Миколу Івановича**; директора Інституту рослинництва ім. В.Я. Юр'єва НААН України, академіка НААН України, професора **Кириченка Віктора Васильовича**; ректора Української інженерно-педагогічної академії, доктора педагогічних наук, професора **Коваленко Олену Едуардівну**; провідного наукового співробітника Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, кандидата технічних наук **Рудичева Володимира Григоровича** — за значні творчі здобутки у високопрофесійній діяльності та вагомий особистий внесок у розвиток науки і освіти Північно-Східного регіону України;

- начальника Національного військово-медичного клінічного центру «Головний військовий клінічний госпіталь» Міністерства оборони України, генерал-майора медичної служби, доктора медичних наук **Казмірчука Анатолія Петровича** за високопрофесійну плідну працю, вагомий внесок у розроблення і впровадження в практику військової медицини інноваційних методів діагностики і лікування та багатолітню творчу співпрацю з науковим колективом Інституту кібернетики ім. В.М. Глушкова НАН України.

**Почесною грамотою Президії НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України нагороджено:**

- провідного наукового співробітника Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України доктора фізико-математичних наук **Малишеву Любов Іванівну** за багатолітню плідну наукову працю та вагомий особисті здобутки у галузі квантової електроніки;
- завідувача відділу Інституту прикладної фізики НАН України кандидата фізико-математичних наук **Данильченка Сергія Миколайовича** за багатолітню плідну наукову, науково-організаційну і педагогічну працю та вагомий особистий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі радіаційної біофізики;
- декана фізичного факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна доктора фізико-математичних наук, професора **Вовка Руслана Володимировича** за вагомий здобутки в організації навчального і дослідницького процесу в університеті та активне сприяння зміцненню творчої інтеграції вищої школи і науки;
- співробітників Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова — завідувача кафедри, доктора юридичних наук, професора **Канзафарову Ілону**

**Станіславівну**; доцента кафедри, кандидата юридичних наук **Стрельцову Євдокію Джонівну** — за плідну і сумлінну працю, вагомий професійний здобутки у науково-педагогічній діяльності та особистий внесок у розвиток вітчизняної правознавчої освіти і науки;

- головного спеціаліста Сектору експлуатації Відділу технічного забезпечення Управління справами НАН України **Кондратенка Олександра Сергійовича** за багатолітню сумлінну працю, відповідальне ставлення до виконання посадових обов'язків та вагомий здобутки у професійній діяльності;

- молодшого наукового співробітника Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б.І. Веркіна НАН України, голову ради молодих учених і спеціалістів Інституту **Ватажук Олену Миколаївну** за значні творчі здобутки у високопрофесійній діяльності та вагомий особистий внесок у розвиток науки і освіти Північно-Східного регіону України;

- співробітників Національного військово-медичного клінічного центру «Головний військовий клінічний госпіталь» Міністерства оборони України — начальника клініки кардіології, полковника медичної служби, кандидата медичних наук **Левшову Зою Валеріївну**; заступника начальника центру, полковника медичної служби, доктора медичних наук **Мясникова Георгія Вікторовича**; начальника відділення функціональної діагностики клініки кардіології, полковника медичної служби **Софієнка Сергія Валерійовича** — за високопрофесійну плідну працю, вагомий внесок у розроблення і впровадження в практику військової медицини інноваційних методів діагностики і лікування та багатолітню творчу співпрацю з науковим колективом Інституту кібернетики ім. В.М. Глушкова НАН України.

*За матеріалами засідання підготувала О.О. Мележик*